

РЕФЛЕКСІЯ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

Іваненко В.В., старший викладач

Непша О.В., асистент

Мелітопольський державний педагогічний університет

Діяльність можна виразити за допомогою формули – «дія людини плюс рефлексія цих дій». Рефлексія – це аналіз здійсненої діяльності, спрямований на виявлення причин утруднень і корекцію способу діяльності.

Ключові слова: рефлексія, професійно-педагогічна культура, фахівці з фізичного виховання і спорту, фізкультурно-спортивна сфера.

Вступ. Провідне місце в структурі професійної ефективності фахівців фізичного виховання та спорту займають фактори, які обумовлюють розвиток здатностей до комунікації і професійної взаємодії на основі володіння методами соціально-орієнтованого впливу на процеси й об'єкти професійно-педагогічної діяльності.

Аналіз раніше проведених досліджень. В українській та зарубіжній науці розроблено теоретичні засади для розв'язання названої проблеми. Підходи до формування фізичної й спортивної культури особистості фахівця висвітлене в працях В. Бальсевича, М. Візителя, М. Віленського, Т. Круцевич, Л. Лубишевої, Л. Матвеева, М. Окси, Ю. Ніколаєва, Б. Шияна та ін. Механізм функціонування професійно-педагогічної культури вчені розглядають у системі категорій загального, особливого й одиничного як субординований ряд понять: «загальна культура»-«професійна культура»-«педагогічна культура»- «професійно-педагогічна культура». Сміслові орієнтири сучасних концепцій культури спеціаліста сконцентровані на фіксації його професійних координат із позицій механізму соціалізації й акмеологічного підходу, а професійно-педагогічна культура визначається як підсумковий результат освіти, комплексна характеристика особливості фахівця, у якій цілісно виявляються його індивідуально-творчі особливості, наявний культурний, соціальний та професійно-педагогічний досвід [4].

Мета – теоретично обґрунтувати місце та значення рефлексії як передумови розвитку професійно-педагогічної культури різних категорій фахівців фізичного виховання і спорту.

Матеріал і методи дослідження: У якості респондентів були вчителі фізичної культури (40 осіб), тренери-викладачі (26 осіб), керівники спортивних клубів (12 осіб). Окрім цього, до експертного опитування залучали також фахівців, які за своїм

функціональним призначенням, більшою мірою відповідали статусу об'єкта управління (викладачі ЗВО – 2 доктора і 6 кандидатів наук фізкультурно-спортивного профілю).

Для вирішення поставлених завдань використовували методи оцінки й самооцінки рівня професійно-педагогічної культури за провідними складовими професійної діяльності різних категорій фахівців фізично-спортивної сфери; експертне опитування; факторний аналіз [3].

Результати дослідження та їх обговорення. Звичайно під рефлексією розуміють особливу людську якість, феномен, притаманний лише вищій формі управління – свідомості, мислення. Якщо спробувати розкрити її генетичні корені, то перед нами постане якийсь «захід» живої природи, посередництвом якого вона піднімається на якісно нову ступінь еволюції як засіб реалізації якісного скачка у фізкультурно-спортивній сфері діяльності. Рефлексійна побудова схеми здійсненої діяльності суб'єктів фізичної культури та спорту дає підґрунтя для критики наступного нормування. Однак, звужуючись до побудови схеми діяльності стосовно використання її в подальшому, рефлексія переростає в особливий тип процесів – дослідження. У зв'язку з цим можна стверджувати, що у фізкультурній діяльності кожної людини є рефлексивні виходи з неї, під час яких людина займається дослідженням або пізнанням навколишнього середовища [2, с.26].

Рефлексія у розвитку професійно-педагогічної культури фахівців фізичного виховання та спорту забезпечує аналіз і висновки, вона не просто відбиває, а активно трансформує, препарує, структурує, переструктурує зміст рефлексійного типу. Природно, механізм, який підкорюється рефлексійній функції, перш за все, є мислення, суміщене з самосвідомістю, свідомістю і волею. Іншими словами, рефлексія є інтеграційним механізмом, який реалізує функцію пізнання і дій «розуму». Таким чином, можна стверджувати, що рефлексія у фізкультурно-спортивній життєдіяльності і діяльності людини виконує функцію самоуправління, самореалізації його мислєдіяльності і впливає на життєві процеси людини в цілому. Цей вплив пов'язаний з формуванням системотворчих і системоруйнуючих факторів. Георг Гегель та інші мислителі безпосередньо процес прийняття рішень пов'язували й ототожнювали з рефлексією. З розвитком рефлексійних здібностей людини пов'язаний успіх її фізичного розвитку. Г.П. Щєдровицький, а потім його послідовники розробили організаційно-діяльнісні та організаційно-мислительні ігри. Як показує практика цих ігор, вони сприяють розвитку діяльності, рефлексивних здібностей, культури мислення, неупередженості [1, с.37]. Заключний етап ділової педагогічної гри передбачає її аналіз групою експертів, самоаналіз виконавців ролей та педагогічний аналіз, який робить викладач. Даний етап

вимагав від студентів знань з педагогіки, психології, вільного оперування науковими поняттями. Завданням викладача є спрямування цих знань на творче вирішення завдань гри, на формування умінь нестандартного підходу до педагогічних ситуацій та їх розв'язання.

При вивченні педагогіки та методики виховної роботи для формування професійно-педагогічної культури фахівців фізичного виховання та спорту ми практикуємо педагогічні ігри з тієї чи іншої теми, наприклад: «Режисура уроку», «Педагогічний консилиум», «Методи та засоби індивідуального підходу», «Візит у сім'ю», «Перша класна година», «Домашнє завдання», «Вчитель, допоможи!» та ін. Пошук можливостей передачі всезростаючого обсягу інформації при зменшенні часу, що відводиться на педагогіку, приводить до розуміння поняття «Інтенсифікація навчання». Обов'язкова умова інтенсифікації навчального процесу – не зниження вимог до якості знань і фізичної вправності тих, хто навчається. Розгляд питань інтенсифікації процесу навчання у багатьох випадках полягає лише у застосуванні технічних засобів. Очевидно, що більш продуктивною буде робота з інтенсифікації навчального процесу при такому підході, коли для її досягання удосконалюватимуться два компоненти – зміст і методи навчання. У зв'язку з цим можна запропонувати такі шляхи удосконалення, формування професійно-педагогічної культури у змісті освіти:

- 1) раціональний добір навчального матеріалу (виділення основного, базового, другорядного та додаткового);
- 2) перерозподіл навчального матеріалу;
- 3) концентрація аудиторних годин занять;
- 4) нерівномірне дозування навчального матеріалу для забезпечення багаторівневого відпрацювання нового матеріалу;
- 5) забезпечення логічної спадковості нового і старого навчального матеріалу, причому нове активно використовується для більш глибокого засвоєння пройденого;
- б) більш економічне і раціональне використання аудиторного часу.

Вважаємо, що особливу дидактичну цінність серед перелічених умов удосконалення змісту освіти в процесі інтенсифікації фізкультурно-спортивної діяльності становлять: перше, п'яте й шосте, тобто добір, організація і планування навчального матеріалу [1, с.38-39]. У науковій літературі справедливо зазначається, що вдосконалення методів навчання забезпечуватиметься:

- 1) при широкому використанні колективних форм пізнавальної діяльності, ділових ігор, активізації навчання у групових формах праці;

- 2) вироблення у викладача навичок організації управління колективною навчальною діяльністю студентів;
- 3) різними видами проблемного навчання;
- 4) удосконалення професійного педагогічного спілкування, яке сприяє мобілізації творчого мислення студентів;
- 5) реалізацію індивідуального навчання в умовах групової взаємодії;
- 6) рівномірним просуванням усіх, хто навчається, незалежно від вихідного рівня знань та здібностей;
- 7) використання новітніх наукових даних у галузі психології формування особистості і соціальної психології колективу;
- 8) застосування технічних засобів навчання та елементів програмного навчання.

Немає сумніву, що всі перелічені умови сприятимуть інтенсифікації процесу навчання не тільки циклу фізкультурно-спортивних та загально педагогічних дисциплін, але й будь-якої навчальної дисципліни, і що кожна дидактична умова є невід'ємною частиною в загальній системі удосконалення навчальної діяльності. Розглянуті дидактичні умови пов'язані між собою і суттєво впливають на загальний рівень загального розвитку професійно-педагогічної культури у підготовці спеціалістів з будь-якої дисципліни у ЗВО [2, с. 27]. В сучасних умовах підготовки фахівців фізичного виховання та спорту ділові й рольові ігри стають ефективним засобом інтенсифікації навчання, формування професійно-педагогічних, творчих, емоційних, волевих якостей фахівців фізичного виховання та спорту. Рефлексія в самоуправлінні життям і діяльністю людини займає особливе місце. Недостатня розвиненість рефлексивних здібностей людини є причиною багатьох негативних явищ у суспільстві. Розвиток рефлексії вимагає перебудови навчальних процесів на основі розвиваючих ігор, дозволяє підготувати людину до активної і гармонійної життєдіяльності, до сучасних форм інноваційної практики, забезпечує мотивацію та операційно-діючу готовність до творчої самоорганізації, підсиленої культурної рефлексивної самоорганізації [2, с.28]. Рефлексія, як механізм самоуправління, забезпечує його автономність, організує мислення і життєдіяльність людини. Вона працює як функція, процедура, яка виникає в будь-якій практичній діяльності, де з'являється утруднення, забезпечуючи дослідження його причин, аналіз результатів дослідження та зміни норм життєдіяльності [5, с.57].

Висновки. Рефлексивний підхід у підготовці людини, професіонала, прийняття цінностей рефлексивного відношення до дійсності і перспектив розвитку діяльності,

ліквідація маніпуляційного відношення до колег пов'язані з формуванням і розвитком рефлексивних здібностей людини. Удосконалення педагогічного мислення, формування професіоналізму, досягнення людиною свого «акме» визначається рефлексивною культурою фахівців фізичного виховання та спорту.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку будуть спрямовані на дослідження формування рефлексивної компетентності майбутнього фахівця з фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Окса М. М. Педагогічні ігри як засіб розвитку творчих здібностей студентів педвузу // Педагогічна наука – сучасній школі: зб. наук.-практ. матеріалів Всеукр. конф., 24 травня 1999 р. Кременець, 1999. Ч.2. С. 35-39.
2. Окса М. М. Рефлексія в стратегічному і кадровому менеджменті освіти // Управління школою: науково-методичний журнал. 2006. №10-12(130-132). С. 26-28.
3. Самсонова А. В., Барникова И. Э. Факторный анализ в педагогических исследованиях в области физической культуры и спорта: учеб. пособие. СПб: ФГБОУ ВПО НГМ им. П.Ф. Лесгафта, 2013. 90 с.
4. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект): монографія. Запоріжжя: ЗДУ 2003. 442 с.
5. Ушаков В. Рефлексія в структурі тактичного мислення спортсменів // Актуальні проблеми фізичного виховання: зб. тез доп. XII Міжнар. наук. конф. (26-27 вер. 2017 р.) / уклад.: С.А. Омельчук, Ю.А. Грабовський. Херсон: Херсонський державний університет, 2017. С.57.